

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**WIZARA YA KILIMO
WIZARA YA VIWANDA NA BIASHARA
WIZARA YA FEDHA**

**MWONGOZO WA BIASHARA WA ZAO LA KAKAO KWA KUTUMIA MFUMO WA
STAKABADHI ZA GHALA ULIO TOLEWA NA MAMLAKA YA UDHIBITI WA NAFKA
NA MAZAO MCHANGANYIKO (COPRA), TUME YA MAENDELEO YA USHIRIKA
(TCDC), BODI YA USIMAMIZI WA STAKABADHI ZA GHALA (WRRB), NA SOKO
LA BIDHAA TANZANIA (TMX).**

Toleo la Kwanza la Mwaka 2024

YALIYOMO

1.0	UTANGULIZI	2
2.0	UKUSANYAJI NGAZI YA CHAMA CHA MSINGI	3
3.0	USIMAMIZI WA GHALA KUU	4
3.1	Upatikanaji wa Mwendesha Ghala katika Tasnia ya Kakao.....	4
3.2	Wajibu wa Mwendesha Ghala katika Kupokea Mazao	4
3.3	Viwango vya Utendaji katika Ghala Kuu Kwenye Mfumo wa Stakabadhi za Ghala la Kakao...5	
3.3.8.1	Wakati wa Kupokea mazao ya Kakao Ghalani: -.....	7
3.3.8.2	Wakati wa Kutoa kakao ghalani: -	7
3.3.8.4	Nyaraka Nyingine;	7
4.0	MAUZO YA KAKAO	8
5.0	MALIPO MBALIMBALI	9
6.0	UTOAJI WA TAARIFA ZA MAUZO	10
7.0	USAFIRISHAJI WA KAKAO.....	10
8.0	KAMATI ZA USIMAMIZI WA MFUMO	10
9.0	Majukumu ya Taasisi/Mamlaka Mbalimbali	11
9.1	Mamlaka ya Udhhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko (COPRA)	11
9.2	Tume ya Maendeleo ya Ushirika (TCDC).....	11
9.3	Vyama Vikuu vya Ushirika	12
9.4	Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB).....	12
9.5	Soko la Bidhaa Tanzania (TMX).....	13
9.6	Halmashauri/Wilaya	13
9.7	Sekretarieti za Mkoa	13
10.0	USULUHISHI WA MIGOGORO.....	13
11.0	MATUMIZI YA MWONGOZO	14
11.1	GHARAMA MBALIMBALI	14
12.0	Kutolewa kwa Mwongozo	15

1.0 UTANGULIZI

Mamlaka ya Udhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko, Tume ya Maendeleo ya Ushirika, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala na Soko la Bidhaa Tanzania kwa pamoja wana jukumu la kuhakikisha kuwa hali ya masoko na hatimaye kipato cha mkulima kinaimarika kupitia uzalishaji wa mazao yenye ubora na yaliyoongezwa thamani ili kukidhi mahitaji ya soko. Vilevile, kuweka mfumo imara ya masoko ili kumpatia mkulima soko la uhakika na bei yenye tija kwa mazao yake pamoja na kumpatia mnunuzi mazao mengi na yenye ubora kwa wakati.

Ili kuhakikisha upatikanaji wa soko la uhakika na uimara wa bei, taasisi hizi zimekusudia kuwepo kwa Mfumo imara wa uzalishaji, ukusanyaji, utunzaji, uuzaji na malipo ya mazao yanayozalishwa.

Kutambua umuhimu wa mfumo wa mauzo katika kuimarisha masoko ya mazao na bidhaa za wakulima na kupunguza changamoto zinazotokana na bei, Mamlaka ya Udhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko, Tume ya Maendeleo ya Ushirika, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala, Soko la Bidhaa Tanzania, wameandaa mwongozo wa biashara ya zao la kakao utakaotekelezwa katika Mikoa inayolima zao hilo. Hii ni kwa lengo la kukuza dhamira ya dhati ya Serikali ya kumsaidia mkulima kupitia Vyama vya Ushirika ili aweze kupata soko la bidhaa yake.

Mwongozo huu utatambulika kama ***“Mwongozo wa Biashara Wa Zao la Kakao kwa Kutumia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala Uliotolewa Chini ya Mamlaka ya Udhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko (COPRA), Tume ya Maendeleo ya Ushirika (TCDC), Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB), Soko la Bidhaa Tanzania (TMX) Toleo Kwanza la Mwaka 2024.***

Mwongozo huu utazingatia Sheria ya Usalama wa Chakula ya Mwaka 1991 na Marekebisho yaliyofanywa na Sheria ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko ya Mwaka 2009; Sheria ya Ushirika Na. 6 ya Mwaka 2013 na kanuni zake za Mwaka 2015 pamoja na Sheria ya Stakabadhi za Ghala Sura ya 339 ya Mwaka 2016 na Kanuni zake za Mwaka 2016 pamoja na Sheria ya Soko la Bidhaa ya Mwaka 2016 pamoja na Sheria ya Soko la Bidhaa ya Mwaka Mwaka 2015 na Kanuni zake za Mwaka 2016.

Lengo kuu la kutumia Mfumo ni kuwezesha wakulima kukusanya mazao yao kwa kuzingatia ubora na kuuza kwa pamoja kwa lengo la kupata bei nzuri kulingana na mwenendo wa soko.

Mwongozo huu utaendelea kutumika mpaka utakapotolewa mwongozo mwingine.

Aidha, Mwongozo huu unaweza kuboreshwa kulingana na mahitaji.

2.0 UKUSANYAJI NGAZI YA CHAMA CHA MSINGI

- 2.1** Kila mkulima mwenye kakao kwa ajili ya kuuza atapeleka katika ghala la Chama cha Msingi akiwa amezipanga kwenye madaraja yanayotambulika kwa mujibu wa mwongozo huu;
- 2.2** Chama cha Ushirika cha Msingi kitahakikisha kuwa mzani unaotumika kupimia kakao ghalani ni wa kidijitali na umekaguliwa na Wakala wa Vipimo Tanzania (WMA) kabla ya kuanza kwa msimu;
- 2.3** Chama cha Ushirika cha Msingi kitapokea kakao kutoka kwa wakulima na kuhakiki ubora; kabla ya kuzipima uzito na kuziweka katika viroba vipya yenye viwango vya ubora vilivyothibitishwa na Shirika la Viwango Tanzania (TBS);
- 2.4** Chama cha Ushirika cha Msingi kitampatia mkulima stakabadhi ya mapokezi ya zao lake ghalani ikiwa na taarifa za muhimu za mkulima kama vile jina kamili, tarehe ya kupima, idadi ya viroba/gunia, uzito, nambari ya akaunti pamoja na namba ya simu;
- 2.5** Chama cha Ushirika cha Msingi kitahakikisha kuwa wanachama wake wanapata mafunzo ya msingi ya usimamizi wa ubora ikiwemo uvunaji, uvundikaji, uanikaji, usafi, kupima unyevu na ufungashaji;
- 2.6** Chama cha Ushirika cha Msingi kitahakikisha kuwa uzito halisi wa kakao ni kilo 70 kwa kila gunia kabla ya kupeleka kwenye ghala la mnada;
- 2.7** Chama cha Ushirika cha Msingi kitaandika jina la chama chake na namba ya utambulisho iliyotolewa na Tume ya Maendeleo ya Ushirika katika kila gunia la kakao;
- 2.8** Chama cha Ushirika cha Msingi kitapeleka kakao za wakulima wake kwenye ghala la mnada lililosajiliwa na Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala kwa ajili ya mauzo;
- 2.9** Chama cha Msingi kitasafirisha kakao za wakulima kwenda ghala la mnada kwa kutumia PDN ya Chama cha Ushirika cha Msingi ikiambatana na fomu ya orodha ya wakulima iliyojazwa kikamilifu ya wamiliki husika ikiwa katika nakala nne;

nakala ya kwanza ipelekwe kwa Afisa Ushirika Msimamizi wa ghala husika, nakala ya pili Chama Kikuu husika, nakala ya tatu ipelekwe kwa Mtunza Ghala la mnada na nakala ya nne ibaki katika Chama cha Msingi chenyewe;

- 2.10** Gharama za kusafirishia kakao zitakuwa sawa na gharama zilizopangwa katika mjiungeko wa bei na kupitishwa na mkutano wa wadau wa zao la kakao.

3.0 USIMAMIZI WA GHALA KUU

Utaratibu ufuatao utatumika katika Ghala Kuu zilizopewa leseni chini ya Sheria ya Stakabadhi za Ghala.

3.1 Upatikanaji wa Mwendesha Ghala katika Tasnia ya Kakao

- 3.1.1** Chama Kikuu kitatambua mahitaji ya idadi ya Ghala Kuu katika eneo lao;
- 3.1.2** Chama Kikuu kitatambua kitachambua na kupitisha kampuni za Waendesha Ghala watakaofanya kazi katika maeneo yao kwa msimu husika; na
- 3.1.3** Waendesha Ghala watakaotambuliwa na Chama Kikuu wataomba leseni Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Miongozo.

3.2 Wajibu wa Mwendesha Ghala katika Kupokea Mazao

- 3.2.1** Kupokea kakao safi iliyokauka ambayo haina uchafu au mbegu za mazao ya aina nyingine;
- 3.2.2** Kuhakikisha kakao inayopokelewa inaambatana na orodha ya wakulima husika;
- 3.2.3** Kuhakikisha kuwa Kakao ni kavu ikiwa na unyevu usiozidi kiwango cha **7.0% (w/w)**;
- 3.2.4** Kuwa na vifaa muhimu vya kupima vigezo vya ubora ambavyo vitajumuisha,
- a. Chekeche ya maabara (*Laboratory Analysis Sieve*),
 - b. Kipima unyevu (*Moisture Meter*) cha zao la kakao;
 - c. Mizani ya maabara iliyothibitishwa na Wakala wa Vipimo;
 - d. Bambo ya kuchukulia sampuli kutoka kwenye vifungashio;
 - e. Vijiko vya maabara vinavyotosheleza mahitaji ya upimaji wa sampuli
 - f. Bakuli za kupimia sampuli;
 - g. Ubao maalum wa sampuli; na
 - h. Kisu/kikatio cha maabara;
- 3.2.5** Kuhakikisha kuwa kakao imefungashwa kwenye vifungashio vipya na vilivyothibitishwa na Shirika la Viwango Tanzania na kwa kuzingatia viwango vya uzito kwa mujibu wa **Jedwali Namba 10 la Marekebisho ya Sheria ya Vipimo 2018 G.N. No 725**;
- 3.2.6** Kuhakikisha kuwa vifungashio vyote vina jina kamili la Mweka Mali;

- 3.2.7** Kuhakikisha kuwa idadi ya vifungashio iliyoandikwa na Mweka mali kwenye kumbukumbu za kupeleka Kakao ghalani inalingana na idadi ya vifungashio kwenye gari husika kwa kuhesabiwa na vina uzito wa **kilo 70** kwa kila kifungashio;
- 3.2.8** Kuhifadhi Kakao kwa utaratibu wa kiboharia wa kutunza mazao ghalani na kwa kuzingatia madaraja ya ubora;
- 3.2.9** Kuhakikisha upangaji wa mazao unawezesha mazao yaliyoingia kwanza ndio yatatoka kwanza (*First in First Out - FIFO*);
- 3.2.10** Kuhakikisha kila kifungashio kitakachotumika katika kujaza mazao yaliyomwagika ghalani kinazingatia utaratibu wa **Kipengele 2.2.6** hapo juu;
- 3.2.11** Kupokea na kuhakiki Hati ya Ankara ya Mauzo (**Invoice**), Toleo la Kutoa Mazao Ghalani (**Release Warrant**), na Stakabadhi ya Ghala husika kabla ya kutoa kakao ghalani;
- 3.2.12** Kuhakiki idadi ya vifungashio vya kakao vinavyotolewa ghalani kulingana na Stakabadhi husika;
- 3.2.13** Kupima uzito wa kakao wakati wa kutoa ghalani;
- 3.2.14** Kupima unyevu wa kakao wakati wa kutoa ghalani;
- 3.2.15** Kutoa kwa Mnunuzi Hati ya Toleo la Stakabadhi **{Warehouse Receipt Issue Note (WRIN)}** kwa kila Kakao inayotolewa ghalani;
- 3.2.16** Kutoa taarifa ya mapokezi (**Fomu Namba 5**) na ya utoaji (**Fomu Namba 6**) kila siku kwa Kakao itakayopokelewa au kutolewa ghalani kwenye kanzidata ya Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala;
- 3.2.17** Kwa kuzingatia masharti, kujaza **Fomu Namba 7** na kuiwasilisha Bodi ndani ya **siku saba (7)** tangu kubainika kwa tatizo husika;
- 3.2.18** Kulipa ndani ya **siku kumi na nne (14)** malipo ya madai ya aina yoyote yaliyothibitishwa na Bodi kwenye Akaunti ya Kinga ya Utendaji ya Bodi.
- 3.3 Viwango vya Utendaji katika Ghala Kuu Kwenye Mfumo wa Stakabadhi za Ghala la Kakao.**

- 3.3.1** Vifungashio vyote vitakavyotumika katika Sekta ndogo ya zao la Kakao ni vile vilivyokidhi kiwango **TZS 1263-1:2010** cha Shirika la Viwango Tanzania;
- 3.3.2** Uzito wa Kakao katika kifungashio kimoja wakati wa kupokea ghalani ni **kilogram 70**. Iwapo vifungashio vitakuwa havina uzito wa **kilogram 70** za Kakao ni wajibu wa Mweka Mali kufananisha (*standardize*) vifungashio vyote kwa lengo la kupata uzito wa **kilogram 70** kwa kila kifungashio;
- 3.3.3** Kiwango cha juu cha urefu wa steki ya vifungashio vya kakao hautakiwi kuzidi mita tatu kutoka kwenye chaga;
- 3.3.4** Sampuli ya Kakao kwa ajili ya kuhakiki ubora itachukuliwa kwa kufuata utaratibu wa kiwango **Namba EAS 79/ISO 13690**;
- 3.3.5** Kakao itakayopokelewa ghalani itakuwa na madaraja mawili. **Daraja la Kwanza (SG)** na **Daraja la Pili (G2)**. **Daraja la kwanza litakuwa na Idadi ya Mbegu si zaidi ya 100**, wakati **Daraja la Pili litakuwa na Mbegu kati 101 na 120** katika kila **gramu 100** za mbegu katika sampuli.
- 3.3.6** Kakao ambazo zitapokelewa ghalani ni lazima vigezo vifuatavyo vihakikiwe na kufikiwa: -
- a. Idadi ya Kakao – **Bean Count (BC)**;
 - b. Kiasi cha unyevu katika zao (Moisture Content) ambacho kiwango cha juu si zaidi ya **7% (w/w)**;
 - c. Kiasi cha Kakao zilizoungua **Cluster (CL)** ambayo si zaidi ya **1** katika sampuli;
 - d. Kiwango cha Mbegu kilichoathiriwa na ukungu **Mould (MD)** kisizidi 3 katika sampuli;
 - e. Kakao ambayo haikukomaa, **Flat Bean (FB)** zisizidi 1 katika sampuli;
 - f. Mbegu iliyoathiriwa na ukaushaji – ubora wa nje ya mbegu (**Slaty**) zisizidi 3 katika sampuli;
 - g. Kipenyo cha shimo la chekeche (sieve) ni **0.5 mm**;
 - h. Uchafu katika zao – Foreign matters (**FM**) kisizidi 0.5% ya uzito wa sampuli;
 - i. Ukungu wa nje – External Mould (**Ext.MD**) zisizidi mbegu 4 katika sampuli;
 - j. Mbegu zilizovunjika (**Broken**) zisizidi 5 katika sampuli; na
 - k. Mbegu zilizopata magonjwa (**Infected**) isizidi 1 katika sampuli;
- 3.3.7** Kigezo cha unyevu kitahakikiwa kwa kutumia **Kiwango ISO 711/712** wakati vigezo (b), (c) na (d) vitahakikiwa kwa kutumia **Kiwango Namba ISO 605** katika zoezi la uhakiki wake;

3.3.8 Nyaraka za ndani ambazo ni lazima zitumike katika ghala lililosajiliwa na Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala ni: -

3.3.8.1 *Wakati wa Kupokea mazao ya Kakao Ghalani:* -

- a. Orodha ya majina ya wakulima waliowasilisha kakao husika kwa kila stakabadhi;
- b. Hati ya Mweka Mali ya kukabidhi mazao ya Kakao ghalani – “Produce Delivery Note” (PDN);
- c. Hati ya kuhesabu idadi ya vifungashio – “Tally Sheet” (TS);
- d. Hati ya kupima uzito – “Weight Note” (WN);
- e. Cheti cha Ubora – “Quality Certificate” (QC);
- f. Hati ya kupokea kakao ghalani – “Goods Received Note” (GRN).

3.3.8.2 Wakati wa Kutoa kakao ghalani: -

- a. Nakala ya Ankara ya mauzo ya Kakao – “Sales Invoice”;
- b. Hati ya Toleo la Kakao kutoka benki au kwa muuzaji – a “Release Order (Warrant)”;
- c. Agizo la kuchukua kakao ghalani kutoka kwa Mnunuzi – “Dispatch Order”;
- d. Hati ya kuhesabu idadi ya vifungashio – “Tally Sheet” (TS);
- e. Hati ya kupima uzito – “Weight Note” (WN);
- f. Hati ya kutoa Kakao Ghalani – “Warehouse Receipt Issue Note” (WRIN)

3.3.8.4 ***Nyaraka Nyingine;***

- a. Rejesta katika Idara mbali mbali;
- b. Bin Card katika kila steki iliyopo katika ghala la kuhifadhi kakao; na
- c. Kitabu cha Ukaguzi wa Taarifa za Ghala za Kila Siku.

3.3.9 Upungufu wa idadi ya vifungashio vya kakao katika Stakabadhi yoyote hauruhusiwi na iwapo ikitokea Mwendesha Ghala atalipa kwa thamani ya bei ya soko pamoja na adhabu ya **asilimia 20**;

3.3.10 Stakabadhi yoyote itakayobakia bila kuwa na mazao ghalani ni ukiukwaji wa viwango vya utendaji wa Mwendesha Ghala husika. Stakabadhi hii italipwa kwa bei ya soko pamoja na adhabu ya **asilimia 20%**. Mwendesha Ghala atatoa taarifa ya upotevu wa mazao ghalani katika kituo cha Polisi cha karibu **ndani ya saa 24** tangu kubainika kwa tukio na kuwasilisha taarifa hiyo Bodi;

3.3.11 Muda wa kuhifadhi mazao ghalani bila malipo ya ziada kwa mnunuzi ni **siku saba (7)** za kazi tangu tarehe ya mauzo;

- 3.3.12 Baada ya **siku kumi na nne (14)** za kazi tangu tarehe ya mauzo kumalizika, Mnunuzi atalazimika kulipia gharama ya ziada ya kuhifadhi mazao ya **Shilingi 5.0/=** kwa kilo kwa siku, kwa **siku saba (7)** zinazofuata;
- 3.3.13 Mwendesha Ghala anaruhusiwa kutoa ilani ya Agizo la Kutoa mazao ghalani kwa mnunuzi mara tu inapotimia **siku ya ishirini na moja (21)** tangu tarehe ya mauzo. Ilani hii itadumu kwa muda wa **siku saba (7)** tangu tarehe ya kuandikwa kwake;
- 3.3.14 Mnunuzi atahesabiwa ameshindwa kabisa kutoa mazao ghalani baada ya **siku ishirini na nane (28)** tangu siku ya mauzo;
- 3.3.15 Mazao yatakayoshindikana kutolewa na mnunuzi **Kipengele 3.2.14**, yatakabidhiwa kwa chama kikuu kwa niaba ya waweka mali baada ya kulipa gharama za Mwendesha Ghala kuhifadhi mazao hayo;
- 3.3.16 Gharama za Mwendesha Ghala kuhifadhi Mazao ghalani (*Handling Charges*) isiyozidi **Shilingi 52** kwa kilo. Gharama hii itaandikwa kwenye Stakabadhi na itaipwa na Mnunuzi mara moja kwa kila kilo iliyoandikwa kwenye Stakabadhi;
- 3.3.17 Gharama zote zimejumuisha Kodi ya Ongezeko la Thamani (V.A.T) na kodi nyingine za Serikali Kuu na Serikali za Mitaa;
- 3.3.18 Muda wa kuhifadhi kakao kwa Mweka Mali (Muuzaji) ni **siku 30** tangu tarehe ya kuandikwa Stakabadhi husika. Iwapo kutakuwepo na tatizo la soko, Mweka Mali au Wakala wake atatakiwa kuomba Bodi ruhusa ya kuongezewa muda wa ziada. Uamuzi wa kuongezewa muda na gharama zake utatolewa na Bodi;
- 3.3.19 Mazao ambayo yatafikishwa ghalani yakiwa na uchafu, unyevu mkubwa, idadi ya vifungashio isiyolandana na uzito na utofauti wa kumbukumbu hazitapokelewa na Mwendesha Ghala; na
- 3.3.20 Mnunuzi ahakikishe ubora wa mazao kabla ya kuyatoa ghalani baada ya kufanya malipo.

4.0 MAUZO YA KAKAO

4.1 Kwa mujibu wa **Kifungu cha 70A (1)** cha Sheria ya Stakabadhi za Ghala, mauzo ya bidhaa katika Mfumo wa Stakabadhi za Ghala yatafanyika kupitia Soko la Bidhaa (Commodity Exchange) linaloendeshwa na Tanzania Merchantile Exchange (TMX);

4.2 Mnunuzi anatakiwa kulipa kinga ya dhamana kutokana na viwango vitakavyooneshwa na Soko la Bidhaa Tanzania (TMX), kila mnunuzi ataweka kinga ya zabuni kwa fedha taslimu (*Bid Security*) kwenye akaunti ya malipo ya Soko la Bidhaa Kabla ya kushiriki mnada. Kiasi hicho kitatumika kufidia wakulima endapo mnunuzi atashindwa kulipa kakao alizoshinda mnadani au kitarejeshwa ndani ya saa 24 siku za kazi toka mnunuzi atakapotoa taarifa Soko la Bidhaa juu ya urejeshwaji wake. Kiasi hicho kinaweza kutumika kama malipo ya awali kwa mnunuzi anayelipia mzigo wa mwisho;

4.3 Soko la Bidhaa litaandaa Katalogi ya Mauzo kwa kushirikiana na Chama Kikuu kulingana na jinsi kakao zilivyoingia ghalani na mzigo wote ulioko ghalani kuuzwa kadri ya katalogi ya mauzo;

4.4 Soko la bidhaa litatoa Hati ya Madai (*Sales Invoice*) na kumpa mnunuzi ndani ya **dakika thelathini (30)** baada ya wakulima kuridhia kuuza mazao yao. Viongozi na watendaji wa Vyama Vikuu vya Ushirika watashuhudia minada ili kurahisisha zoezi la wakulima kuridhia bei zitakazokuwa zimepatikana na kuitaarifu Soko la Bidhaa kwa wakati kwa kupitia fomu maalum ya kuridhia;

4.5 Mnunuzi hatapewa agizo la toleo la mzigo (*Release Order/Warranty*) na Soko la Bidhaa mpaka akamilishe malipo yote kwa ankara ya mauzo husika;

4.6 Uamuzi wa kuuza kakao kupitia mnada husika kwa mnunuzi ni wakulima;

4.7 Mnunuzi aliyeshinda atafanya malipo ndani ya saa 24 baada ya mnada;

4.8 Mnunuzi hatoruhusiwa kushiriki mnada unaofuata iwapo atakuwa hajakamilisha malipo ya mnada uliopita kwa muda uliowekwa;

4.9 Mauzo yoyote ya kakao yatakayofanywa nje ya utaratibu na nje ya Mwongozo huu yatakuwa batili na hatua za kisheria zitachukuliwa kwa wahusika; na

NB: Mnunuzi atakayehitaji mauzo ya moja kwa moja (*direct sale*) atatakiwa kulipia **5%** zaidi ya bei ya mnada wa mwisho, na kakao husika itapitishwa ghalani kurekodi kumbukumbu na mapato na tozo mbalimbali.

5.0 MALIPO MBALIMBALI

5.1 Wakulima watalipwa fedha zote za malipo ya kakao kwa mkupuo mmoja kupitia akaunti zao za benki kulingana na bei halisi ya mazao hayo kwenye mnada husika baada ya kutoa tozo zilizopo kisheria na zilizokubalika na wadau;

- 5.2 Malipo yatafanyika kupitia akaunti ya benki iliyosajiliwa kwa jina lake au namba ya simu iliyosajiliwa kwa jina lake ndani ya saa 24 baada ya mnada na endapo mnunuzi amechelewa basi ataongezewa siku moja (Siku ya kazi) ikiwa na adhabu ya asilimia tano (5) ya fedha aliyotakiwa kulipa (kiasi hicho kitatumika kufidia wakulima husika);
- 5.3 Soko la bidhaa litahamisha kiasi hicho cha fedha kwenda Chama Kikuu/AMCOS husika ndani ya masaa 24 siku za kazi;
- 5.4 Chama Kikuu /AMCOS kitawalipa wakulima ndani ya masaa 24 siku za kazi tangu kupokea fedha kutoka TMX; na
- 5.5 Gharama za uendeshaji ghala ya mnada zitalipwa na mnunuzi kwa kilo kabla kuondosha mzigo.

6.0 UTOAJI WA TAARIFA ZA MAUZO

- 6.1 Tume ya Maendeleo ya Ushirika Tanzania, Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala Soko la Bidhaa Tanzania na Mamlaka ya Udhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko watatoa taarifa za mwenendo wa soko la kakao kila wiki kipindi cha msimu wa ununuzi kupitia vyombo vya habari ikiwemo redio za kijamii zilizopo katika Halmashauri zinazozalisha mazao hayo na tovuti za taasisi hizo.
- 6.2 Mrajisi Msaidizi wa Mkoa atawajibika kutoa taarifa kwa AMCOS na Tume ya Maendeleo ya Ushirika Tanzania kuhusu mauzo ya kakao; na
- 6.3 Kila Chama cha Msingi kitabandika taarifa za mauzo ya kakao za wakulima wake kwenye mbao za matangazo za chama chake.

7.0 USAFIRISHAJI WA KAKAO

- 7.1 Mnunuzi atasafirisha kakao kuanzia saa 12:00 asubuhi hadi saa 12:00 jioni;
- 7.2 Mnunuzi atasafirisha kakao kwa kutumia PDN inayotolewa na Chama husika pamoja na nyaraka zote halali za ununuzi wa mazao kutoka katika Halmashauri husika; na
- 7.3 Uongozi wa Halmashauri kwa kushirikiana na kamati za ulinzi na usalama utahakikisha kuwa mazao yote yanayosafirishwa ni yale yaliyonunuliwa kwenye mnada.

8.0 KAMATI ZA USIMAMIZI WA MFUMO

Ili kuongeza ufanisi katika usimamizi wa shughuli za mfumo, kwa kuzingatia **Kifungu cha 6(3)** Sheria inazipa mamlaka Serikali za Mikoa na Wilaya kutengeneza kamati za usimamizi wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala katika maeneo yao. **Kifungu cha 6(4)** kinataja Katibu Tawala Mkoa kuwa Mwenyekiti katika ngazi ya Mkoa na Mkurugenzi Mtendaji kuwa Mwenyekiti katika ngazi ya

Wilaya. Muundo wa kamati hizo utakuwa kama ilivyotajwa katika **Jedwali la Tano** katika **Kanuni za Stakabadhi za Ghala za 2016**. Majukumu ya kamati hizo ni kama ifuatavyo: -

- 8.1 Kuhakikisha waweka mali wanalipwa kwa kiasi na ubora walichowasilisha;
- 8.2 Wadau wengine kulipwa kwa mujibu wa huduma walizotoa;
- 8.3 Kuhamasisha matumizi ya Mfumo katika maeneo yao;
- 8.4 Kutolea ufafanuzi masuala yanayojitokeza katika maeneo yao;
- 8.5 Kutoa taarifa kwa Bodi kila mwezi, robo ya mwaka na mwaka;
- 8.6 Kushauri Bodi juu ya masuala mbalimbali ya Mfumo; na
- 8.7 Kutekeleza majukumu mengine kama inatakavyoelekezwa na Bodi au umuhimu utakavyojitokeza.

9.0 Majukumu ya Taasisi/Mamlaka Mbalimbali

9.1 Mamlaka ya Udhhibiti wa Nafaka na Mazao Mchanganyiko (COPRA)

- a. Kuhakikisha ushindani wa haki, biashara ya haki, na kuweka na kufuatilia bei ya kakao kulingana na nguvu ya soko (*indicative prices*) na mambo mengine yanayohusiana;
- b. Kukusanya, kuchambua na kusambaza taarifa na takwimu zinazohusiana na kakao;
- c. Kuandaa na kusimamia viwango (*standards*) katika mnyororo wa thamani wa kakao;
- d. Kulinganisha taarifa zilizoko katika ghala kuu zikilinganishwa na taarifa kutoka kwa wakulima na zilizopo chama kikuu kwa stakabadhi husika;
- e. Kuandaa Miongozo ya Uchakataji, uhifadhi, masoko na usafirishaji nje wa kakao;
- f. Kufanya ukaguzi wa maeneo na vituo vyote vya mauzo ya zao la kakao;
- g. Kusimamia na kudhibiti ukusanyaji, usafirishaji, uhifadhi, mauzo, ununuzi, masoko, usindikaji/uchakataji, usambazaji, usafirishaji nje, utupaji (Disposal), na ugavi/ upatikanaji (Supply) wa kakao;
- h. Kutoa vibali vya uingizaji na usafirishaji nje wa kakao;
- i. Kutoa leseni kwa watu wanaojishughulisha na masoko na usindikaji/ uchakataji wa kakao na bidhaa zake;
- j. Kusajili wazalishaji, wafanyabiashara na mali zinazohusiana na zao la kakao; na
- k. Kukagua mashamba, nafaka, mali, maghala na vitu vyote vinavyohusiana na Kakao.

9.2 Tume ya Maendeleo ya Ushirika (TCDC)

- a. Kuhakikisha vyama vya ushirika vina uwezo wa kufanya biashara ya kakao na kutunza kumbukumbu zote za mauzo;

- b. Kuhakikisha vyama vya ushirika vinakuwa na ghala na vifungashio vya kuhifadhia kakao;
- c. Kufanya ukaguzi wa mara kwa mara wakati wa msimu kwenye vyama vya ushirika;
- d. Kuhamasisha Vyama vya Ushirika kulipa wakulima kupitia njia ya akaunti ya benki au simu kwa wakati;
- e. Kuhakikisha Vyama vya Ushirika vinatumia mifumo ya kidigitali wakati wa utekelezaji wa biashara ya kakao; na
- f. Kusimamia utekelezaji wa mwongozo kwa mujibu wa sheria ya ushirika Na.6 ya mwaka 2013.

9.3 Vyama Vikuu vya Ushirika

- a. Kuandaa na kusambaza shajala kwa ajili ya ukusanyaji kakao katika vyama vya msingi;
- b. Kuhamasisha wakulima wa kakao katika kujiunga katika AMCOS;
- c. Kusimamia shughuli za uendeshwaji wa biashara ya zao la kakao kupitia AMCOS;
- d. Kusimamia malipo ya fedha za mauzo ya kakao za wakulima na kuweka utaratibu rafiki wa malipo kwa wakulima husika kwa kushirikiana na maafisa ushirika wilaya husika, viongozi wa menejiment za AMCOS husika na Soko la Bidhaa Tanzania;
- e. Kwa kushirikiana na TMX kuweka utaratibu wa kampuni za ununuzi wa kakao kulipa gharama ya ununuzi wa zao kwa vyama vya msingi na vyama vikuu kwa kushirikiana na maafisa ushirika na wadau wengine wa usimamizi katika halmashauri za wilaya husika;
- f. Kuhamisha AMCOS kufungua akaunti zitakazotumiwa na wanunuzi kulipia fedha za gharama za ununuzi wa kakao;
- g. Kutunza kwa usahihi takwimu za ununuzi wa kakao kutoka kwa wakulima na kutoa taarifa kwa Tume ya Maendeleo ya Ushirika (TCDC) pamoja na wadau wengine wa usimamizi pindi zitakapohitajika;
- h. Kuchambua uhitaji wa ghala na kampuni za Waendesha Ghala watakaofanya kazi katika maeneo yao kabla ya kampuni hizo kuomba leseni Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB);
- i. Kusimamia na kutekeleza majukumu mengine ya msingi kwa kadri yatakavyokuwa yakitolewa na Tume ya Maendeleo ya Ushirika; na
- j. Kitahakikisha kinalipa Shilingi14 kwenye mfuko wa ukaguzi na usimamizi kwa mujibu wa waraka wa Mrajis Na.1.wa mwaka 2022 kuhusu uchangiaji wa Ada mbali mbali.

9.4 Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB)

- a. Kutoa leseni kwa Waendesha Ghala;

- b. Kuwezesha upatikanaji wa takwimu za kakao ghalani kwa wadau;
- c. Kukagua ghala za kakao kabla, wakati na baada ya msimu;
- d. Kutatua changamoto na migogoro inayohusisha Ghala Kuu; na
Kutoa taarifa za mauzo ya kakao kwa COPRA kwa ajili ya kuingizwa kwenye mfumo wa Crop Stock Dynamics.

9.5 Soko la Bidhaa Tanzania (TMX)

- a. Msimamizi mkuu wa minada;
- b. Kushirikiana na Vyama Vikuu vya Ushirika katika Kuandaa na kutangaza tarehe za minada;
- c. Kuandaa Katalogi ya Mauzo (*Sales Catalogue*) kwa kushirikiana na Chama Kikuu;
- d. Kuwasilisha Katalogi ya Mauzo kwa njia ya kielektroniki kwa wanunuzi na wadau husika mapema kabla ya minada; na
- e. Kushirikiana na wadau wengine kutatua migogoro inayotokana na malipo/miamala baada ya mauzo.

9.6 Halmashauri/Wilaya

- a. Kuhamasisha kilimo cha kakao katika maeneo yao;
- b. Kuandaa mfumo wa kudhibiti na kuzuia ununuzi holela wa kakao;
- c. Kuunda, kusimamia na kugharamia vikosi kazi katika Halmashauri ili kutekeleza mfumo wa kudhibiti ununuzi holela wa kakao katika mfumo usio rasmi pamoja na kutatua changamoto zote zinazojitokeza katika maeneo;
- d. Kufuatilia mwenendo wa zao kuanzia uzalishaji, ukusanyaji, mauzo, malipo na usafarishaji wa kakao katika maeneo yao; na
- e. Kuunda kamati za usimamizi wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala katika maeneo yao.

9.7 Sekretarieti za Mkoa

- a. Kuhamasisha kilimo cha kakao katika mkoa;
- b. Kuandaa na kuratibu vikao vya wadau wa zao la kakao;
- c. Kufuatilia mwenendo wa zao kuanzia uzalishaji, ukusanyaji, mauzo, malipo na usafarishaji wa kakao katika maeneo yao; na
- d. Kuunda kamati za usimamizi wa Mfumo wa Stakabadhi za Ghala katika ngazi ya mkoa.

10.0 USULUHISHI WA MIGOGORO

Mgogoro wa aina yeyote baina ya upande mmoja na mwingine utatatuliwa kwa mujibu Kifungu Na. 6 – (1) (b) cha Sheria ya Usalama wa Chakula ya Mwaka 1991 na Marekebisho yaliyofanywa na Sheria ya Nafaka na Mazao

Mchanganyiko ya Mwaka 2009, Sheria ya Vyama vya Ushirika Na. 06 ya Mwaka 2013 na Kanuni zake za mwaka 2015, na Sheria Stakabadhi za Ghala Sura 339 R.E. 2016, pamoja na Sheria ya Soko la Bidhaa ya mwaka 2015 na kanuni zake za mwaka 2016.

11.0 MATUMIZI YA MWONGOZO

Mwongozo huu utatumika mpaka utakapotolewa mwingine.

Aidha, Mwongozo huu unaweza kuboreshwa kulingana na mahitaji.

11.1 GHARAMA MBALIMBALI

Gharama na tozo mbalimbali ambazo zitalipwa na mnunuzi ni kama zifuatazo: -

Aina ya Gharama	Shilingi/Kilo
Chama cha Msingi	82/=
Chama Kikuu cha Ushirika	39/=
Vifungashio	106/=
CESS	3% ya <i>Farm Gate Price</i>
Usafirishaji	40/=
Ununuzi wa mizani za kidigitali	50/=
Gharama za Mtunza Ghala	52/=
TMX	5/=
COPRA	8/=

NB:

- Gharama tajwa hapo juu zitalipwa na mnunuzi;*
- Endapo patakuwa na gharama nyingine zinazohusu Mkoa/Halmashauri husika zitakokotolewa na kuwekwa katika mchanganuo sawa na maamuzi ya mkutano wa wadau wa zao la kakao.*

12.0 Kutolewa kwa Mwongozo

Irene Madeje Mlola

Mkurugenzi Mkuu

Mamlaka ya Udhhibiti wa Nafaka na
Mazao Mchanganyiko

Dr. Benson O. Ndeige

Mraji wa Vyama Vya Ushirika

Tume ya Maendeleo ya Ushirika
Tanzania

Asangye N. Bangu

Mkurugenzi Mtendaji

Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za
Ghala

Godfrey Malekano

Afisa Mtendaji Mkuu

Soko la Bidhaa Tanzania

Toleo la Kwanza la Mwaka 2024

